

Onder d'n Kroezeboom

Kwartaaluitgave van de Historische Vereniging Old Reurle

Jaargang 31, nr. 1 (maart 2015)

Van de voorzitter

Het is gauw gezegd: "een Gelukkig Nieuwjaar", toch wens ik u allen gemeend een voorspoedig en gezond 2015 toe. We denken bij die woorden toch direct aan onze zeer gewaardeerde vrijwilliger Jan Sprukkelhorst. Hij is helaas op 20 januari overleden, nadat hij juist op onze nieuwjaarsbijeenkomst van 5 januari nog zo gelukkig in ons midden was. Wij wensen zijn familie veel sterkte toe.

Het jaar was ook nog maar net begonnen en we zagen al verschrikkelijke aanslagen in o.a. Parijs en Verviers. Wij hopen dat de rust en de vrijheid in de wereld terugkeert.

Zeventig jaar vrijheid. In deze editie staan we met een aantal artikelen stil bij het feit dat Nederland en Ruurlo in 1945 werden verlost van het Duitse juk. Anno 2015 is het besef groot dat we mogen leven in een vrij land. Dat vrijheid niet vanzelfsprekend is, hebben de recente aanslagen en zelfs die vreemde aanval op het NOS journaal ons wel aangetoond. Democratie en vrijheid van meningsuiting vergen permanente dijkbewaking. Daarbij is kennis van onze geschiedenis, via haar lessen en de waarden daaruit, van groot belang. Het gaat niet alleen om de grote landelijke gebeurtenissen, maar ook om onze eigen lokale geschiedenis.

Zo nemen we u in deze Onder d'n Kroezeboom mee in de rol van de media in de oorlog. We vertellen over het gevoel van verslagenheid en overgave toen de Ruurlosche courant direct na de bezetting al niet meer vrij was. En we vertellen het verhaal achter een oorlogsgraf: dat van politiemans en Ruurloër Eggink, die overleed via een verdwaalde kogel bij een verzetsactie bij Goor door Wierdense knokploegleden. Duidelijk wordt dat oorlog altijd leidt tot tragische gebeurtenissen,

waarbij de scheidslijn tussen goed en fout vaak grijs is.

We herdenken zeventig jaar bevrijding trouwens nog een heel jaar. Daarom willen we de lezer van harte oproepen om voor de volgende nummers vermeldingswaardige belevenissen/zaken te vertellen over de Tweede Wereldoorlog. Voor dat soort verhalen is Onder d'n Kroezeboom immers bij uitstek bedoeld. U mag zelf schrijven, maar u mag de redactieleden ook gewoon bellen, dan komen we langs om te praten en maken we er samen wat van! Dat geldt niet alleen voor de oorlog, maar voor welk verhaal ook dat te maken heeft met Ruurlo. Onze redactie heeft daarnaast dringend behoefte aan mensen die zich als redactielid willen inzetten om ons tijdschrift Onder d'n Kroezeboom in takt te houden; meldt u zich bij het bestuur.

Onze vereniging is druk doende om in de Cactus Oase een waar Dorpsplein te realiseren zodat ook ons nageslacht over vele jaren nog kan zien hoe het er in de jaren vijftig uitzag.

Onze geplande excursie naar West-Betuwe en Zaltbommel met de heer Jan Berends op 23 mei a.s. gaat alleen door als er meer aanmeldingen komen. We hopen dus op meer belangstellenden, hiervoor hebt u nog de gelegenheid tot half april. U kunt zich nog opgeven bij Jannie Schepers en Ina Hummelink zie de colofon.

Op 11 maart a.s. om 19.30 uur is onze Jaarvergadering, aansluitend alweer de laatste Themavond van dit seizoen. Ik ga er vanuit dat ik u allen mag begroeten.

Tot ziens, J.H. (Jaap) Holtslag.

Kopij

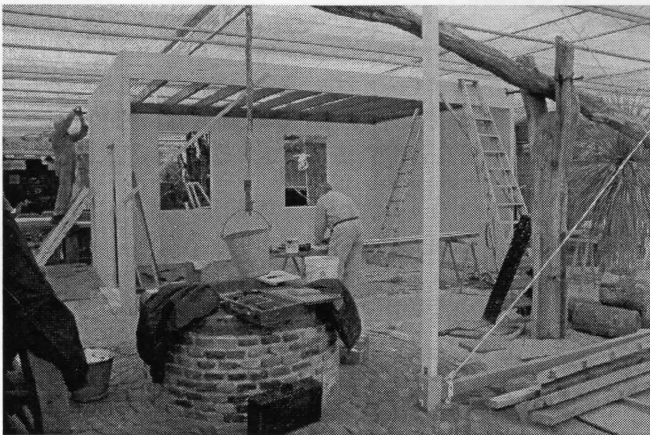
De sluitingsdatum betreffende kopij voor 'Onder d'n Kroezeboom' nr. 2 is 18 mei 2015.
U kunt het verzenden naar: E: braakhekkewh84@gmail.com of voor het adres, zie de colofon.

Oude werktuigen

Vanuit de Cactus Oase

H. Klein -Brinke

Een tussentijds bericht van uit de Cactus Oase aan de Jongermanssteeg over de voortgang van de bouw van het klaslokaal uit de jaren 50/60 en een graan- of hooibarg.

De contouren van zowel het klaslokaal en de barg worden zichtbaar. Er is in nauw overleg met de fam. Van der Meer en de werkgroep een plek gekozen waar het een en ander gerealiseerd zou kunnen worden. De plek van het klaslokaal is zodanig gekozen dat er vanuit de boerderij een goed zicht is op het schoolplein waar de oude kinderspelletjes nog een plaats kunnen vinden

zoals hinkelen of potgatnikkeren (met de zelfgemaakte lemenknikers).

Het is de bedoeling dat er over de volle zes meter lengte van het klaslokaal een vitrine wordt geplaatst op een zodanige hoogte en breedte dat het ook goed zichtbaar is voor bezoekers die zich in een rolstoel of scootmobiel moeten verplaatsen om de verzameling schoolschriften en of breiwerk e.d. te bewonderen.

Er zijn door meerdere families en of instellingen materialen beschikbaar gesteld (of geschonken) om de verzameling oude schoolspullen zo compleet mogelijk te maken die wij u dan ook graag willen laten zien in o.a. deze vitrine. En wat de graan- of hooibarg betreft is er gekozen voor plaatsing zo dicht mogelijk bij de dorsmachine/dorskaste zodat met de minste moeite de garven in de dorsmachine 'gelegd' kunnen worden (zo noemde men het toch vroeger: het werd in de molen gelegd). Praktisch, want ook de onderhoudsploeg heeft te maken met vergrijzing van de vrijwilligers. Bij het zien van de graan/hooibarg zullen velen van u nog terugdenken aan wat er al zo kon en moest gebeuren in en rond de barg. Door wie of wat er geschonken is of beschikbaar gesteld, wordt nog nader uiteengezet in de volgende Kroezeboom.

Helaas hebben wij als onderhoudsploeg afscheid moeten nemen van dhr. E.J. Sprukkelhorst (ook bekend als Jan van de Slange). Hij is onverwachts overleden en heeft vele jaren deel uit gemaakt van de werkgroep van Old Reurle, waaraan hij met zijn kennis en inzicht een grote bijdrage heeft geleverd.

We willen u vragen om nog eens goed op zolder of in de schuur te kijken of er nog oude schoolspulletjes zouden kunnen liggen die de verzameling nog completer zou kunnen maken.

Als alles volgens plan verloopt, dan zal voor het zomerseizoen weer aanbreekt op 29 maart om 14.00 uur de opening van de school plaatsvinden, deze zal verricht worden door een echte "oud" schoolmeester.

De leden van 'Old Reurle' en ook andere belangstellende zijn van harte welkom en zullen dan gratis toegang hebben, ze kunnen dan zien waar we in de winterperiode van 2015 weer mee bezig zijn geweest.

Tot ziens bij Anny Cactus.

Algemene Ledenvergadering

Uitnodiging voor de leden van Historische Vereniging Old Reurle voor de Algemene Ledenvergadering volgens het huishoudelijk reglement van de vereniging.

Datum: Woensdag 11 maart 2015.

Plaats: "De Sprankel", Domineesteeeg in Ruurlo.

Aanvang: **19.30** uur.

AGENDA

1. Opening en mededelingen.
2. Notulen van vorige vergadering d.d. 12 maart 2014, zie "Onder d'n Kroezeboom" 2° kwartaal 2014.
3. Ingekomen stukken.
4. Jaarverslag 2014 secretaris, zie "Onder d'n Kroezeboom" 1° kwartaal 2015.
5. Jaarverslag penningmeester.
6. Verslag kascontrole.
Commissie: Mw. T. Huitema en dhr. H. Kasteel.
Mw. Huitema is aftredend en zal worden vervangen door dhr. H. Tellinga.
Er zal een nieuw reservelid benoemd worden.
7. Bestuursverkiezing:
Aftredend zijn dhr. J.H. Holtslag en dhr. A.J. Kettelerij.
Beide heren stellen zich herkiesbaar.
8. Voorstel verhoging van contributie.
9. Rondvraag
10. Sluiting

Na afloop van de vergadering zal de heer Vincent Evers uit Borculo onder de titel "Tussen Kunst en Kitsch" vertellen over zijn ervaringen met het taxeren van ons erfgoed en biedt tevens de mogelijkheid om op deze avond de door u zelf meegebrachte voorwerpen te laten taxeren.

Jaarverslag secretaris 2014

Jaarverslag secretaris 2014 van de Historische Vereniging Old Reurle

Bestuur

Op de Algemene Ledenvergadering d.d. 12 maart 2014 waren de bestuursleden mw. J. Schepers-Abbink en dhr. D.C. Weenk aftredend. Mw. Schepers-Abbink werd voor een periode van 4 jaar herbenoemd; dhr. Weenk stelde zich niet herkiesbaar.

Dhr. J. H. Holtslag heeft zich beschikbaar gesteld voor de functie van voorzitter.

Dhr. A.J. Schepers wordt penningmeester.

Het bestuur vergaderde 6 keer en nog een aantal commissiebijeenkomsten.

Activiteiten

Ook dit seizoen hebben we weer zes thema-avonden kunnen plannen.

Alle avonden werden gehouden in "De Sprankel". Zoals gebruikelijk waren de avonden weer prima verzorgd door Ina Hummelink en Jannie Schepers.

Diverse sprekers hebben ons interessante avonden bezorgd. De opkomst was zeer goed.

Geachte lezer,

In een voorafgaande uitgave zijn de foto's erg donker afgedrukt.
Dit is niet conform de kwaliteit die u gewend bent.
Onze welgemeende excuses hiervoor.

Weevers.

Boerderij Paskolk

*'Ruurlo #10, 11-06-1999 14.01'. uit 'Domestic Landscapes' van Bert Teunissen
www.bertteunissen.com*

De tragische dood van Wachtmeester Jan Eggink, 1943

Zomaar een oorlogsgraf op de begraafplaats Ruurlo. A.J. Eggink overleed in 1943 op 24-jarige leeftijd "door een noodlottig ongeluk", tot grote droefenis van zijn Ruurlose familie. Er blijkt een heel verhaal achter schuil te gaan dat indertijd de landelijke pers haalde. Een relaas over onderduikers, knokploegen, bonnen-transporten, goede politiemensen en een begrafenis met korpseer.

Arjen van Gijssel

Jan Eggink werd op 21 maart 1919 geboren. Vermoedelijk behoorde hij tot de familie Eggink die woonde aan de Wiersseweg. Jan ging als jong-adolescent bij de marechaussee werken, waar hij wachtmeester werd. De marechaussee is de politie-tak van het leger, die onder meer is belast met de beveiliging van waarde-transporten. In de Tweede Wereldoorlog was dat bijvoorbeeld het bonnentransport. De bonkaarten werden onder de bevolking verspreid vanuit lokale distributiekantoren. In Ruurlo bevond het distributiekantoor zich aan het Kerkplein.

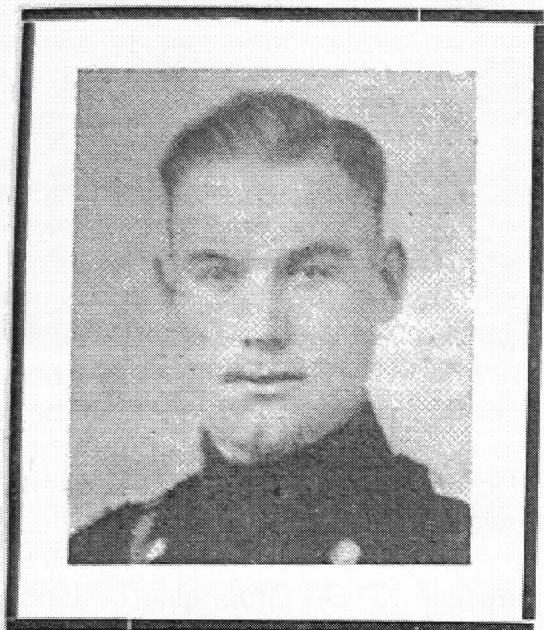
Op 7 december 1943 was Jan Eggink met opperwachtmeester S. de Graaf, de lokale Goorse veldwachter, onderweg voor een Goors distributietransport van bonnen. Het transport ging van het stadhuis naar het distributiekantoor aan de Van Kollaan, een ritje van krap een kilometer. Het was een winterkoude ochtend. Ter hoogte van de begraafplaats en de lagere school, waar de kinderen juist samenkwamen, werden de mannen ineens geconfronteerd met een Knokploeg met getrokken wapens: een overval! Ze waren met zijn vieren (Van Harten, Michel, Heerdink, Postmus), terwijl een vijfde handlanger (Den Engelse) wachtte in een klaarstaande vluchtauto. Veldwachter De Graaf greep direct naar zijn pistool; Jan Eggink aarzelde, maar zijn hand reikte uiteindelijk ook naar zijn holster. De knokploeg schoot direct op de benen van De Graaf om hem uit te schakelen. Eén kogel ketste af op een fiets van de politiemannen en raakte Jan Eggink in zijn buik. De overvallers namen hun buit mee en lieten de gewonde mannen achter.

De toestand van opperwachtmeester De Graaf bleek redelijk; hij werd aan zijn benen verwond naar zijn huis in de Molenstraat gebracht. Maar Jan Eggink was zwaargewond en werd afgevoerd naar het ziekenhuis in Almelo. Daar overleed hij vijf dagen

Graf Jan Eggink, begraafplaats Ruurlo

later, op 12 december 1943. Ongetrouwd, maar al wel verloofd, aldus de kranten.

(Foto Politie-archief)

Foto Jan Eggink (blad van de nationaal-socialistische politiebond)

De Knokploegen (KP) ontstonden als de gewapende arm van de LO, de Landelijke Organisatie voor de hulp aan onderduikers. De LO-verzetsorganisatie zorgde ervoor dat onderduikers op verschillende adressen onderdak vonden en te eten kregen. In het begin van de oorlog kon dat zonder veel grote voedselproblemen plaatsvinden, zeker in zo'n boerenstreek als de Achterhoek. Maar in 1943 werd de situatie in de wijde regio nijpender. Dat had te maken met een sterke toename van het aantal onderduikers. De opgevoerde vervolging van de Joden, de verschillende stakingen die er in die tijd waren en niet zonder gevolgen bleven, de oproep van de Duitsers tot *Arbeitseinsatz* van jongemannen, en het bevel aan voormalige dienstplichtigen uit 1940 om zich weer te melden, leidden in korte tijd tot een verviervoudiging van het aantal onderduikers. Al met al kwamen er honderdduizenden onderduikers bij. Wie onderdook, kreeg geen voedselbonnen meer. Er ontstond een nijpend tekort aan bonnen.

Zo ontstond het idee om de bonnen-transporten of distributiekantoren te overvallen. Dat werd het werk van de KP. In Ruurlo zelf werd de schaarste vooral opgevangen door de inventiviteit van de boeren en middenstanders. Ondanks allerlei controleurs vanuit de bezetter wisten ze het voedsel voor de onderduikers op peil te houden. In "De harmonica bleef vijf jaar stil" wordt verhaald hoe in Ruurlo door het plaatselijk distributiekantoor aan het Kerkplein extra bonnen onder de tafel aan de LO werden verstrekt, zonder dat het de bezetter kennelijk opviel. En eigenlijk was de situatie in Goor niet anders, blijkt uit ooggetuigenverslagen uit dat dorp. Het plaatselijk distributiekantoor was graag bereid om ondershands bonnen te verstrekken, vertelt M.A. Sloot, oud-verzetsheld en het latere hoofd van de MULO in Goor ("Illegaliteit in Goor").

Een paar jaar na de oorlog verscheen onder redactie van de bekende verzetsdominee Frits de Zwerver (Frits Slomp), onderduiker in Ruurlo, het boek het 'Grote Gebod'. In dit vuistdikke gedenkboek over het verzet in de verschillende provincies doet Toon Mulder verslag van de KP in Overijssel. De ploeg die Egginks pad kruiste, had zijn oorsprong in Wierden. Hij was in 1943 opgericht onder leiding van Jan de Groot, onderduiker uit Friesland. In een poging tot landelijke coördinatie, kreeg De Groot de leiding over de operatie om het bonkaartenbudget sluitend te krijgen. Volgens sommige Nederlanders was het tijd voor actie, voor opstand tegen het regime. Niet meer via de slinkse wegen, maar openlijk en met geweld, als dat moest.

De KP De Groot pleegde eind 1943 in een paar maand tijd wel zo'n vijftien overvallen. In het gedenkboek wordt verhaald dat zij meermalen voor de scherpste gewetensconflicten kwamen te staan. Het waren gelovige jongens. Op de 7e december overviel de KP het bonkaarten-transport te Goor, waarbij volgens kroniekschrijver Mulder "een der agenten, aan wiens politieke betrouwbaarheid werd getwijfeld, pogingen in het werk stelde de kostbare buit te verdedigen door het trekken van zijn pistool. De KP'ers waren hem echter voor en openden

direct vuur, voorzichtigheidshalve richtend op de benen van de agent. Helaas trof een kogel, die op de straatstenen afschampte en terugkaatste, de 'goede' politiemans in de rug met dodelijk gevolg".

Mulder verhaalt dat de KP als eerste reactie had: dit nooit weer. Als het zó moest, dan maar geen bonkaarten. De gedachte om een onschuldig mens te hebben gedood, woog verschrikkelijk zwaar. Interessant is dat wachtmeester Jan Eggink op zijn sterfbed verklaarde, dat hij zelf medeschuldig was aan dit gebeurde, omdat hij na enig aarzelen toch zijn pistool had getrokken. Zijn ontboezeming maakte de wroeging onder de deelnemers niet minder zwaar.

Mulder veronderstelt dus dat De Graaf 'niet betrouwbaar' was en Eggink 'goed'. Maar dat verhaal klopt niet, zo blijkt. In het relaas van verzetsstrijder Sloot uit Goor komt naar voren dat ook veldwachter De Graaf iemand was die nota bene meewerkte aan het verzet. Zijn dochter had al eens extra distributiebonnen in Goor verzameld en De Graaf had ze toen vervoerd naar Rijssen. Sloot vertelt dat De Graaf vlak na de overval door de SD en NSB thuis werd verhoord. Hij gaf bewust een vals signalement van de daders op. Hem werd daarop verteld: "*Wenn es nicht stimmt was Sie erzählen, werden Sie erschossen*".

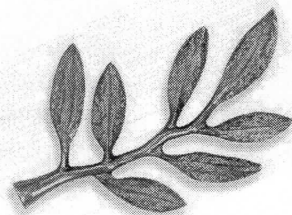
De zoon van veldwachter De Graaf zat zelf in het verzet, vertelt de heer Leetink, nu 86 jaar, vanuit een verzorgingshuis in Goor. Zijn eigen vader Gerhard Leetink was de man die op de bewuste fatale ochtend het distributiekarretje in Goor voorttrok. Toen de overval plaatsvond, had zijn vader snel heil gezocht achter een boom. Op de vraag waarom De Graaf zijn revolver trok, antwoordt Leetink dat hij nu eenmaal zo in el-

kaar stak. Hij had hem eens gezegd: "*Ik schiet net zo lang tot ik mijn revolver leeg heb*".

De overval lijkt al met al een drieënte wending in het verzet, die je met de ogen van nu onmogelijk kunt beoordelen, laat staan veroordelen. Hier botsten twee stijlen van verzet: geweld versus illegaliteit. De historicus Coen Hilbrink, zoon van een Knokploeglid, vertelt op basis van gesprekken met een van de overvallers dat reflexmatig een eigen stelregel in werking was getreden: '*Als er geschoten moet worden, schieten wij het eerst*'. Ze waren volgens hem 'in een morele uitzonderingstoestand beland, waarin ze als wilde rechters in onrechtvaardige tijden de betere wet moesten gaan vertegenwoordigen.'

De bewuste KP De Groot ging ondanks de schrik en wroeging na 7 december dus door met zijn overvallen. Alles vanwege het bonnentekort. Er was tijdens de opvolgende overvallen plaats voor verschillende 'practical jokes': een gevangene kreeg een sigaar tussen de lippen. Bij een andere overval kreeg een overstuur geraakte dame hoffelijk een glas water. Het droeg bij aan de reputatie van het verzet als 'gentlemen' in plaats van barbaren. Maar na deze intensieve campagne viel de KP De Groot begin 1944 uiteen. De psychische druk was groot geweest. De meeste leden van de ploeg vonden uiteindelijk zelf in september 1944 de dood bij een razzia op het verzetshuis Lidwina (Zenderen).

Het neerschieten van politiemans Eggink haalde eind 1943 landelijk het nieuws. De Telegraaf, het Friesch Dagblad, de Almelo-se krant, de Arnhemsche courant: allen berichtten ze over het voorval.

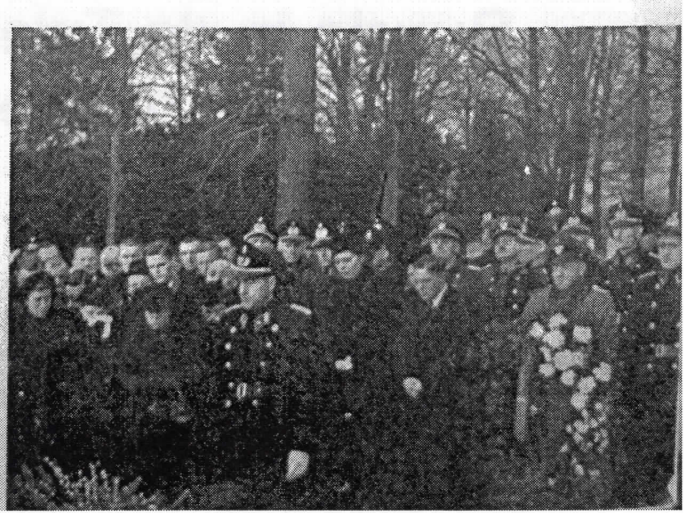

Foto-verslag van de begrafenisstoet en de grafrede, uit 'De Nederlandsche Politie', 15 januari 1944.

Op 20 december meldde de Arnhemsche Courant dat Eggink op vrijdagmiddag met korpseer was begraven in Ruurlo. Op zijn kist lag een bloemenzee en er was een erewacht van twintig korpsleden die de baar met tien kransen met zich meedroegen. Major Schmidt Crans hield een toespraak waarin hij troostrijke woorden uitsprak voor de verloofde van Jan Eggink, zijn moeder en andere familieleden. De Ruurlose dominee Ten Bruggenkate bad het Onze Vader. Een broer van Jan dankte vervolgens de aanwezigen voor hun komst. Het muziekkorps van de marechaussee verzorgde treurmuziek. Tijdens het dalen van de kist werd het lied 'Ik had een wapenbroeder' afgespeeld:

*Ik had een wapenbroeder;
'n beter vond men niet.
De trommel sloeg ten strijde
Hij ging aan mijne zijde,
al zingend 't zege lied,
al zingend 't zege lied.*

*Een kogel kwam gevlogen.
geldt het mij of geldt het dij?
Hem sloeg de wreede wonde,
hij viel voor mij ten gronde,
als was't een stuk van mij,
als was't een stuk van mij.*

*Wil mij dijn hand noch reiken
terwijl ik even laad.
Kan dij mijn hand niet geven,
blijft du in't eeuwig leven,
mijn beste kameraad,
mijn beste kameraad.*

Dat was een wel zeer toepasselijk lied. Jan Eggink werd geraakt door een afgeketste kogel, waarvoor hij zich nota bene zelf verontschuldigde. Hij stierf bij de uitoefening van zijn politietaak, door de hand van het verzet, dat onderduikers hielp. Zo kwam het dat zijn dood bij alle partijen (bezetter, verzet, bevolking) grote indruk maakte.

Bronnen:

'Het grote Gebod', F. Slomp (red)
'Illegaliteit in Goor', M.A. Sloot, in: 'Goor de eeuwen door'
'Goor, Michel', dr C. Hilbrink, zie ook:
'Knokploegen, religie en gewapend verzet, 1943-1944'
'De harmonica bleef vijf jaar stil', J. Oonk en B. Leuverink
berichten uit het blad van de Nederlandse Politiebond
www.delpher.nl : nationaal krantenarchief
(berichtgeving over het voorval Eggink)
gesprek met de heer Leetink

Ruurlo in de Tweede Wereldoorlog via de media

Dit jaar is het zeventig jaar geleden dat Ruurlo werd bevrijd. Tijdens de oorlog was de vrijheid van meningsuiting fors beperkt. Redacties moesten schrijven wat de bezetter vrijgaf of dicteerde. Dat begon al direct, maar de censuurmaatregelen werden steeds scherper, zeker toen de Duitsers de overhand in de mondiale oorlog verloren. Kranten verdwenen, mede door papiergebrek. In onze streek was met name de illegale radio een bron van 'vrije' informatie over het verloop van de oorlog, die mond-op-mond werd gedeeld. Pas na de bevrijding keerde de vrije meningsuiting in volle glorie terug.

Arjen van Gijssel

De belegering

Op 10 mei 1940, hoorde de Ruurlose burgerwacht vanuit zijn uitkijkpost bovenop de molen Agneta 's ochtends vroeg de eerste vliegtuigen overkomen. Over het spoor volgde om half zes een pantserrein. Om tien uur 's ochtends werd Ruurlo via de Borculoseweg overspoeld door binnenstromende Duitse stoottroepen op motorfietsen. Rond het middaguur trok een grote colonne SS-ers voorbij. Aldus luidt een krantverslag na de oorlog.

Ons land had lange tijd gedacht de dans te ontspringen. Er werden wel verdedigingsmaatregelen getroffen, maar ze werden ook deels weer ongedaan gemaakt. Mannen, waaronder Ruurlose jongens, werden onder de wapenen geroepen. Toch werd net als in de Eerste Wereldoorlog vurig gehoopt en vertrouwd op onze neutraliteit.

Maar Duitsland had dit keer andere plannen. Het wilde via Nederland oprukken naar België en Frankrijk. In het boek van Jan Oonk en Bert Leuverink (De Harmonica bleef vijf jaar stil, 1995) wordt verhaald hoe er in Ruurlo naast de genoemde Ruurlose burgerwacht verschillende militairen actief waren, die onder bruggen explosieven aanbrachten en spoorwissels onklaar konden maken. Opdracht was om een eventuele opmars te frustreren en zich daarna terug te trekken naar het midden van het land. Aldus geschiedde, maar zoals bekend namen de Duitsers ons land erg

vlot in en na het bombardement op Rotterdam capituleerde generaal Winkelman, vier dagen na de invasie. Er waren slachtoffers, ook onder de Ruurloërs, maar de meeste mannen keerden terug naar huis.

De media

Op 11 mei 1940, een dag na de invasie, verscheen er een Ruurlosche courant. In die tijd kwam de krant drie keer per week uit. Deze eerste krant illustreert al de overgang naar een gecontroleerde pers. Het was een editie die half in vrijheid was geschreven en al half gedictieerd werd door de agressor. In een soort redactioneel commentaar werd opgeroepen om 'correct te blijven, want wij zijn Nederlanders'. Er werd met een zeker ontzag over de efficiënte Duitse operatie gesproken. De redacteur vertelde hoe een mevrouw weigerde om een Duitse soldaat de weg te wijzen. De soldaat reageerde daarop begripvol en beleefd. Zo moest het maar gaan, zei de redacteur: correct blijven.

Veel meer kon de redactie ook niet zeggen over de situatie. Want pal naast het redactioneel commentaar stonden bekendmakingen van de Duitse weermacht en die logen er niet om. De krant werd 'onderworpen aan de bepalingen van de Duitse weermacht'. De krant zou volgens die Weermacht wel weer verschijnen 'tenzij de omstandigheden dat onmogelijk maken'.

De Ruurlosche Courant van 11 mei 1940. Links het redactioneel commentaar, midden en rechts de mededelingen van de bezetter.

In de Zutphensche Courant werd op 16 mei, dus vlak na de capitulatie, de bevolking opgeroepen om toch maar gewoon de 'hand aan de ploeg' te slaan. Generaal Winkelman werd aangehaald: hij zou hebben gezegd dat het Duitse leger niet mocht worden gehinderd door burgers. Dit leek een afgedwongen boodschap, want verder was eigenlijk alleen het bezettingsleger in deze krant aan het woord: de burger moest van de weg blijven, de Nederlandse rijkswachters moeten hun wapens thuislaten, er golden verduisteringsmaatregelen.

De redactie gaf aan dat de informatie over de toestand van ons land en de rest van Europa buitengewoon schaars werd. Telexen werkten niet meer. Een ooggetuige die naar het westen was gereden werd gretig aangehaald. Hij merkte op basis van zijn reis op dat veel steden ongeschonden uit de strijd leken te zijn gekomen. De redactie was opgetogen toen de telexen weer werden hersteld. Maar de ANP berichten heetten vanaf 15 mei ineens DNB berichten, het zgn. Deutsches Nachrichten Büro. Dat DNB gaf uiteraard een gekleurd verhaal van het verloop van de internationale strijd.

De Nederlandse media reageerden verschillend. Sommige kranten hieven zichzelf op (Het Volk), anderen ontstonden ondergronds (Vrij Nederland), weer anderen pasten zich aan of werden na verloop van tijd onder nationaal-socialistische leiding gesteld (De Telegraaf). In onze regio

volgde gematigde berichtgeving door de aloude regionale bladen. In 1941 moesten journalisten lid worden van het Verbond van Nederlandsche Journalisten, een organisatie onder nationaal-socialistische leiding, verboden voor joden. Ook in 1941 werd door papierschaarste een landelijke reorganisatie van de pers doorgevoerd, die er toe leidde dat veel bladen en edities werden opgeheven of gedwongen werden om te fuseren, met invoering van een maximaal aantal pagina's. De Ruurlosche krant was altijd een kopblad van de Lochemse courant, maar verdween dus in 1941. Het laatste nummer van de Lochemse courant zelf verscheen op 29 maart 1945, twee dagen voor de bevrijding.

De inwoners van Ruurlo moesten het in de laatste oorlogsjaren hebben van illegale stencils, maar vooral van de berichtgeving via de radio (Radio Oranje, BBC). Die vertelde over de wereldwijde strijd en de omwenteling in de oorlog vanaf 1943. Omdat juist die radio de Duitse propagandamachine ontregelde, werden de maatregelen tegen de illegale radio in die tijd steeds scherper. In veel boerderijen werden de radio's verstopt en via mond op mond berichten kregen de burgers zo toch nog iets mee over de toestand in de wereld.

De bevrijding

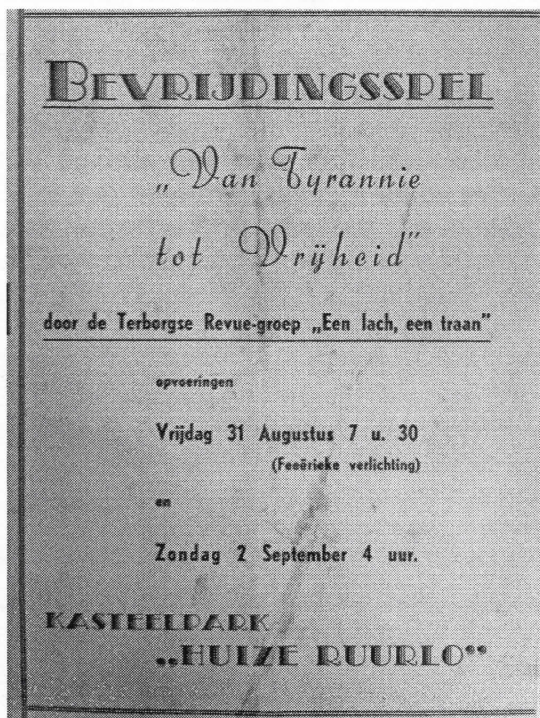
Over de bevrijding van de Achterhoek, waaronder van Ruurlo, verschenen vooral in de illegale pers op gestencilde A4-tjes (b.v. de Vrije Pers) de eer-

ste berichten. De euforie was groot. Volgens die illegale pers werd Ruurlo zonder enige vorm van schermutselingen bevrijd. Wij weten inmiddels dat dat misschien vanuit het grote nationale plaatje zo leek, maar dat er ook in Ruurlo enkele doden waren te betreuren bij de bevrijding op Eerste Paasdag, 1 april 1945.

De media werden in de maanden daarna landelijk gezuiverd van journalisten die teveel hadden meegewerkt met de bezetter. Dat was een lastige en precaire beoordeling. In deze streek waren de meeste regionale bladen echter al in de oorlog verdwenen. Er werd dus met een relatief schone lei begonnen. Vanaf 1 juni 1945, twee maanden na de bevrijding, werd de Lochemse Courant voortgezet als Geldersch-Overijsselsche Courant (GOC). In deze krant verschenen de eerste geschiedschrijvingen over het verloop van de oorlog. Het werd een soort inhaaloperatie.

Bevrijdingsfeesten: satire en traan

Dat gold ook voor de vrijheid om in het openbaar te kunnen zeggen wat je wilde. Met gretigheid werd in de Graafschapsbode van augustus en september 1945 bericht over de bevrijdingsfeesten in Terborg, Ruurlo en Doetinchem. Daar werd voor letterlijk duizenden bezoekers het bevrijdingsspel "Van Tyrannie tot vrijheid" opgevoerd, door een amateurgezelschap uit Terborg.

Titelblad revue, bevrijdingsfeest 31-08-1945

Met veel gevoel voor satire werd daarin bijvoorbeeld een hekkelied over Stap gezongen, de ge-

hate SD-wachtmeester in Ruurlo. Hij was bij de bevrijding gevlucht, gestrand en gevangen genomen in Enschede. Een groepje Ruurlose verzetsstrijders haalde hem terug naar Ruurlo, waarna hij bijna werd gelyncht.

Gesprek met Stap, ex-S.D. agent

[...]

*Toen kwam daar opeens de Tommy aan
Wie had gedacht, dat het zo zou gaan?
Ik werd gepakt in Enschede
Uit was 't met ons hou-zee.*

*Men bracht mij toen naar Ruurlo terug
Ik kreeg daar flink wat op mijn rug
De schrik zit me nu in 't lijf
En ik krijg nog meer, da's buiten kijf!*

*“Zeg Stap, we zien Magere Hein al staan
Die wenkt jou, om toch mee te gaan
Je moet nog dienst doen in de hel
Want daar komt het hele zwarte stel!”*

Het bevrijdingsspel bevatte een lach en een traan. De krant merkte op dat de auteurs de oorlog wel intens moesten hebben meegemaakt:

Op het Kerkhof

*“Over zoden, over zerken
Ruische ons somber vriendenlied
Die hier rusten van hun werken sluimren
voort en hooren 't niet.*

*Tranen druppelen op de graven
Ruisch, o somber vriendenlied
Groet zoo de eed'len en de braven
't koude marmar doet het niet.*

De persvrijheid in Nederland is een gekoesterd goed gebleven sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog. Natuurlijk zijn er ook nadien best incidenten geweest. Bijvoorbeeld ten tijde van de 'bevrijding' van Nederlands-Indië en de excessen aldaar begaan door Nederlandse militairen. Of meer incidenteel een gijzeling door het OM van journalisten die hun bron wilden beschermen. Maar op de jaarlijkse wereldwijde index van persvrijheid behoort Nederland al lange tijd tot de topdrie. En dat is iets om voor te blijven strijden.

Bronnen:

De harmonica bleef vijf jaar stil,
Onk/Leuverink, 1995

Historische kranten: www.delpher.nl

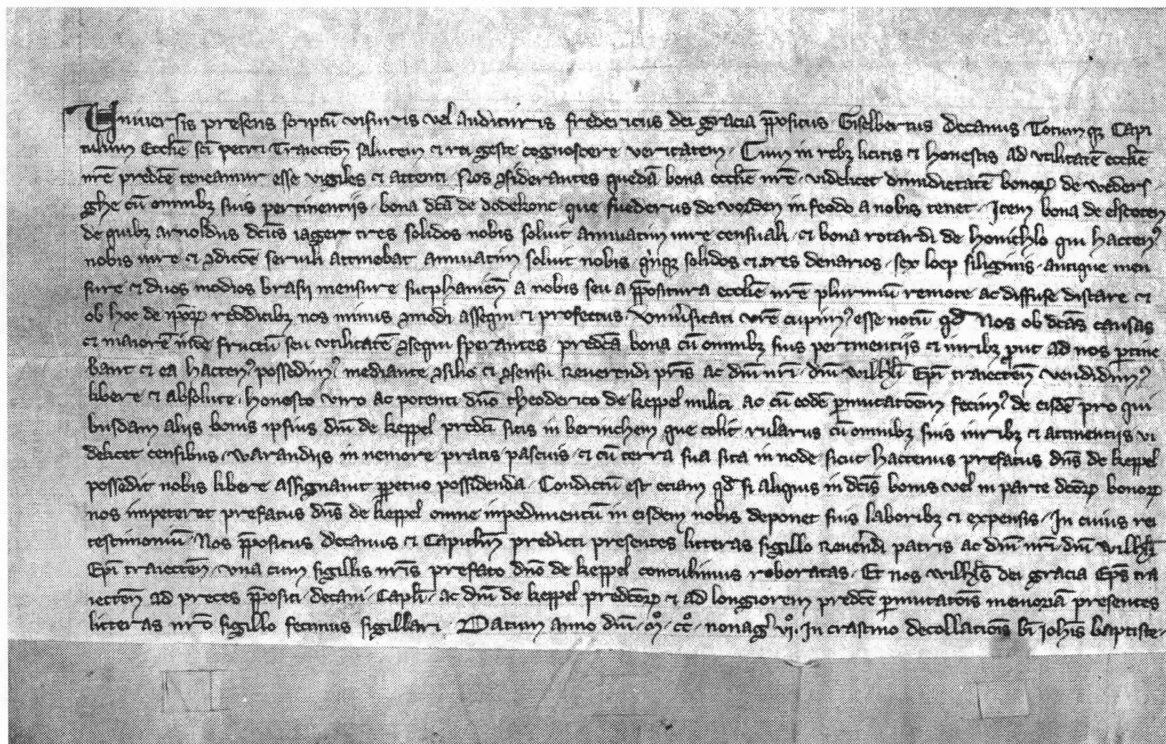
Archief Old Reurle: o.a. Ruurlosche courant 11 mei 1940, bevrijdingsspel.

De vroegste feiten over het erf en goed Elschot

Nu ik in de laatste fase ben aangeland met mijn onderzoek naar de vroegst te vinden voorouder van die naam, leek het me wel leuk een tip van de sluier op te lichten van het boek daarover dat hopelijk dit jaar gaat verschijnen. Ik heb geluk gehad dat er zoveel gegevens in de archieven bewaard zijn gebleven. Dit was te danken aan het feit dat de familie Elschot in de 15^e, 16^e en 17^e eeuw een belangrijke rol heeft gespeeld in Ruurlo. Was dit niet zo geweest dan was het helemaal niet tot een boek gekomen.

Zie hier het eerste stukje daaruit. Veel leesplezier.

Willem Elschot

Het goed Elschot in 1296

Het oudste gegeven omtrent het goed Elschot komt wonderlijk genoeg uit het Archief van Huize Almelo dat zich in Zwolle bevindt. Een vriend van mij trof het aan onder de beschrijving van de regesten, te weten nr. 8, dd 30 augustus 1296. Een regist is een korte

maar volledige inhoudsopgave van een oorkonde¹ in een register. Het originele charter (oorkonde), geschreven in het latijn op een stuk perkament, is ook bewaard gebleven

¹ Een oorkonde is een voor een gericht opgemaakt bewijsstuk, vaak op een stuk perkament, later op papier.

met het beschadigde zegel van de bisschop van Utrecht er nog onderaan. De zegels van de andere personen die bij de koop betrokken waren zijn verloren gegaan.²

Samengevat komt het erop neer dat Fredericus, proost, en Giselbertus, dekaan, en het kapittel van St. Pieter te Utrecht met Theodericus van Keppel, ridder, enige goederen ruilen, te weten Wedersghe c.a., Dodekonc, dat Suederus van Vorden van hen in leen heeft, het goed Elscoten, waaruit Arnoldus genaamd lager enige uitgangen betaalt, alsmede het goed van Rotardus van Honichlo, welke goederen zij overdragen omdat ze ver verwijderd liggen, zodat de opbrengsten ervan moeilijk zijn te innen, met toestemming van Willem [II Berthout van Mechelen], bisschop van Utrecht, waartegen zij van Theodericus van Keppel ontvangen enige goederen gelegen in Bernichem (Bennekom), bebouwd door Rularus, en in Node (wrs. Nude, een ten westen van Wageningen gelegen grondgebied).

Hoe dit charter in het archief van Huis Almelo terechtgekomen is, vernemen we uit de inleiding op het archief van Huis Keppel³. Daar lezen we dat Theodericus van Keppel voor het laatst genoemd wordt in 1298. Zijn zoon Wolter, overleden in 1330, had een dochter Beatrix, die trouwde met Roderick, heer van Voorst. Zo kwamen de goederen Keppel en Voorst bij elkaar. Later komt daar door een huwelijk nog Rechteren bij, welke heren tevens in het bezit zijn geweest van Huize Almelo.

Blijft nog de vraag, hoe de bisschoppen van Utrecht in het bezit zijn gekomen van de goederen in Vorden en Ruurlo. Daarvoor moeten we terug in de geschiedenis van Karel de Grote en zijn nazaten tussen 800 en 1000. Karels rijk ging in 814 over naar zijn zoon Lodewijk de Vrome en in 843 werd het bij het Verdrag van Verdun onder Lodewijks drie zonen verdeeld. Lotharius kreeg het Middenrijk, ook wel Lotharingen genoemd.

²Zie ook: F. Ketner, Oorkondenboek van het Sticht Utrecht, deel V, p. 281

³GA Huize Keppel, toegangsnr. 0409

Het toenmalige Nederlandse grondgebied hoorde bij Neder-Lotharingen waarover de bisschop van Utrecht, in die tijd ook krijgsheer, steeds meer de hoofdmacht kreeg toebedeeld. Andere krijgsheren in zijn gebied, waaronder die van Keppel, beloofden de bisschop hun steun tegen invallen van roofridders en zorgden voor de handhaving van de orde. Als tegenprestatie kregen ze het in hun eigen woongebied steeds meer voor het zeggen.

Keppel behoorde evenals Vorden en Ruurlo hoogstwaarschijnlijk onder een soort graafschap in Oost-Gelderland, Hameland genaamd, waarvan de grenzen nog steeds niet bekend zijn.

Het goed To Elschote in bezit van het Adellijk Dames Stift te Elten

Ergens tussen 1296 en 1400 heeft de familie Van Keppel (- Van Voorst) het goed To Elschote in leen gegeven aan het Adellijke Dames Stift in Elten. Dit Stift (968 – 1811) heeft een zeer uitgebreid archief gehad, waarin de inkomsten uit de vele lenen werden beschreven. We hadden hierin kunnen lezen hoeveel het erve en goed To Elschote elk jaar had moeten opbrengen, misschien zelfs wel met de naam van de bewoners erbij. Helaas, bij een bezoek in 2002 aan Emmerich, waar Elten tegenwoordig onder valt, bleek in het plaatselijk archief dat de archiefstukken van het Stift in de jaren 20 van de vorige eeuw waren overgebracht naar het Staatsarchief in Düsseldorf. Op een paar stukken na zijn deze daar ten gevolge van bombardementen in de Tweede Wereldoorlog verloren gegaan.

Gelukkig had de Nederlandse Dr. N.C. Kist in 1842 uit de nagelaten boekerij van de laatste in dat jaar overleden stiftsdame, de Gravin Zu Salm-Reiffenscheidt-Bedburg, twee handschriften tijdens de verkoop te Emmerich kunnen aanschaffen.⁴ Het betreft het Necrologium en het Tijnsboek van het Stift te Elten. Beide boeken zijn in de onderstaande noot genoemde uitgave volledig beschreven.

⁴Nieuw Archief voor Kerkelijke Geschiedenis, N.C. Kist e.a. H.J. Rooyards, Dl II, Leiden 1845

In het Tijnsboek staan de volgende vermeldingen over het goed Elschot:

Anno 1400

"Inden j.o.H. MCCCC op ons vrouwen auent assump. hevet ontf. jonck. Sweder van Voerst sijn leen dat halve holtgericht van d'Wedersche en de Hoff to Maelrinck elck voer een pondigh leen. It. ontf. diselue den hoff to Elschoten to Roederloe voir een dienstman g. Daer wert auer onse man van leen Derck Momme van Kel en verkoren man Paelic van Enghuysen en meystr. Derck Bokeler".⁵

M.a.w. Sweder van Voorst ontvangt op 15 augustus 1400 (van de abdis van het Stift Elten) de hof te Elschoten als een dienstman goed. Dat betekent zoveel als dat hij de zakelijke belangen van het Stift in het erve Elschoten moest behartigen. Het belangrijkste was natuurlijk het innen van de pacht, ook wel tijns genoemd. Bij deze overdracht voor het gericht van Elten waren drie voorname personen aanwezig, waaronder een van de familie van Enghuysen, welke naam we verderop onder Bartolt van Elschaete nog zullen tegenkomen.

Voor het eerst wordt er gesproken over *den hoff to Elschoten*. Dat lijkt een opwaardering t.o.v. guet in 1296. Of er toen een behoorlijk huis gestaan heeft met eventueel een gracht eromheen, is niet duidelijk. Veelal werd met een hof een voornaam erf genoemd, waar andere erven van dezelfde landeigenaar jaarlijks hun pacht moesten betalen. Deze functie heeft de hof toe Elschoten waarschijnlijk niet gehad, want er waren in de naaste omgeving behalve de Wiersse en Maelrinck, dat ook als hof aangeduid werd, weinig erven die onder het Stift vielen.

Anno 1420

"Inden j.o.H. MCCCC ende XX ontf. jonck Johan van Voerst to lene van der abdeyen v. Elten dat halve holtgerichte van der Voedersche myt den hoff to Elschate tot Roderlo, ende myt al syne tobehoer ende al zullicke leen als me heeren van Keppel gehielden hebben van den abdyen van Elten als die

hoff to Maelrinck ende daer waren aver Giesbert van Broeckhuusen ende Johan Mispel.

Anno 1435

"Inden j.o.H.MCCCC XXXV is gek. jonckvrouwe Koenegont echtwijf Frederix v. Rechteren en heeft ontf. hoer lehene alle dat halve holtger. van der Wedersche en den hoff to Maelrinck en enen bongarde gel. bij Cleve tot Sunbrienen streckende mitter syde allanges aen de dycke ellick vurs. voir een pondich leen. En oick ontf. den hoff to Elschaten to Roderloo cet."⁶

Het komt er in het kort op neer dat in 1420 Johan van Voorst en in 1435 jonkvrouw Koenegont, de vrouw van Frederiks van Rechteren o.a. met het Elschot werden beleend.

Steeds werd vanuit Elten dus iemand van de familie Van Keppel – Van Voorst aangewezen als leenman/leenvrouw om ervoor te zorgen dat de tijns werd geïnd. Ik neem aan dat de hof to Elschate(n) ook een pondich leen was, d.w.z. een volwichtig leen, dat het volle pond moest betalen. Hoeveel dat is geweest wordt niet duidelijk.

Het zal u opvallen dat de schrijfwijze van het goed Elscoten steeds anders is. De a en de o wisselen elkaar nog al eens af, waarschijnlijk onder invloed van het Neder-Saksische dialect dat in de Achterhoek werd en wordt gesproken. De a wordt vaak als oa uitgesproken, een klank tussen de a en de o in en de sch klinkt vaak als sk.

Pas aan het eind van de zeventiende eeuw lezen we in de archiefstukken alleen nog Elschot.

⁵ Item, p. 170

⁶ Item, p. 171

Historische Vereniging Old Reurle: Opgericht 15 februari 1984
Sinds januari 2013 culturele ANBI instelling

Voorzitter:	Dhr. J.H. Holtslag, Stationsstraat 10c, 7261 AD Ruurlo T: 0573-453904 E: jh.holtslag@concepts.nl
Secretaris:	Dhr. L.W. Besselink, Noorderweme 6, 7261 PX Ruurlo T: 0573-452376 E: leobesselink@concepts.nl
Penningmeester:	Dhr. A.J. Schepers, Stationsstraat 10, 7261 AD Ruurlo T: 0573-452409 E: a.schepers@concepts.nl
Bankrekening:	Rabobank Noord- en Oost-Achterhoek Rekeningnummer NL48 RABO 0356 7229 96 t.n.v. Historische Vereniging Old Reurle
Tweede voorzitter:	Dhr. A.J. Kettelerij, Borculoseweg 62, 7261 BL Ruurlo T: 0573-452204 E: kettelerijruurlo@hetnet.nl
Bestuursleden:	Mw. J. Schepers-Abbink, Stationsstraat 10, 7261 AD Ruurlo T: 0573-452409 E: a.schepers@concepts.nl Mw. I. Hummelink-Klein Brinke, Strikkersteeg 11, 7261 RW Ruurlo T: 0573-453531 E: b.hummelink@telfort.nl Dhr. H. Wezinkhof Kapelweg 4, 7251KM Vorden. T: 0575 556427 E: wezink@planet.nl
Organisatie jaarprogramma:	Mw. J. Schepers-Abbink, Mw. I. Hummelink-Klein Brinke
Archeologische Werkgroep Coördinator:	Dhr. H. Meulenveld, Vordenseweg 4, 7244 PS Barchem T: 0573-491319 E: henk.meulenveld@wxs.nl
Landbouwwerktuigen Coördinator:	Dhr. D.H. Klein Brinke, Kooiersdijk 2, 7261 RB Ruurlo T: 0573-452048 E: lireko@hetnet.nl
Redactie 'Onder d'n Kroezeboom':	Mw. W.H. Braakhekke, Hengeloseweg 8, 7261 LV Ruurlo T: 0573-453496 E: braakhekkewh84@gmail.com Mw. G.M. Dijkman-Spijker, Branderveenweg 4, 7261 RE Ruurlo T: 0573-491250 E: dijkman.spijker@hetnet.nl Dhr. A.K. van Gijssel, Haarskamp 55, 7261 ZB Ruurlo T: 0573-450221 E: a.k.gijssel@zonnet.nl Dhr. G.J. Glijnis, Willem Alexanderlaan 62, 7261 WJ Ruurlo T: 0573-453435 E: gj.glijnis@concepts.nl
Verspreiding Kroezeboom:	Mw. J. Schepers-Abbink
Internetsite:	www.oldreurle.nl E: info@oldreurle.nl
Archief:	In de Bibliotheek, Dorpsstraat Ruurlo, opening elke 1 ^e woensdagmiddag van 1 oktober-1mei 13.30-17.00 uur en op afspraak. E: oldreurle@gmail.com
Contributie per seizoen:	€ 14,00 persoonlijk lid, € 21,00 voor echtparen. Bij toezending per post € 10,00 extra voor portokosten. Kamer van Koophandel te Arnhem, inschrijfnummer 40103401 Het kwartaalblad Onder d'n Kroezeboom is ingeschreven onder het nummer ISSN 0929-919X